

ŞEHİR PLÂNCILIĞIMIZI İLGİLENDİREN YENİ GELİŞMELERDEN BAZILARI

I — Hükûmet Programı ve Şehircilik Konularımız :

Dr. Ruşen KELEŞ

İmar ve İskân Bakanlığının çalışma alanına giren konulara hükûmet programında geniş bir yer ayrılmış olduğu görülüyor. Mesken, gecekondular, şehirlere nüfus akını, otobüs, asayiş, su, eğitim ve yol gibi büyük şehir problemlerimiz, bilindiği gibi, vatandaş hayatının her safhasını kapsamaktadır. Bu derece hayati önem taşıyan konular, gelmiş geçmiş hükümetlerin programlarına ilk olarak bu kadar açık ve teferruatlı şekilde geçirilmektedir. Şehir plânlaması, mesken ihtiyacı, gecekondular ve bölge plânlaması programda yer alan başlıca şehircilik konularıdır. Bu konulara teker teker dokunmadan bir noktaya işaret etmek gerekir. İdarî, iktisadî ve sosyal hayatımızın her veçhesi ile ilgisi bulunan bu çalışmaların, programda yanyana getirilmesinin taşıdığı anlam şudur ki, şehirciliğin, artık sadece cetvel, kalem ve pergel işi olmadığı, Türkiye'de resmen kabul ve tasdik edilmiş bulunuyor. İçice olan bütün bu konular, daha üç yıl öncesine kadar, ayrı ayrı devlet daire ve kurumlarının çalışma alanlarına giriyordu. Bugün ise bir bakanlığın çalışma konularını teşkil etmekte ve hükümet programında yer almaktadır. Şehirli-köylü, zengin-fakir, meskeni olan-olmıyan her vatandaşı yakından ilgilendiren şehircilik çalışmaları, yakın tarihlere kadar, memleketimizde, seçmen oyu'na yapacakları etkiler hesaba katılarak yürütülmüştür. Karma hükümet programında yer alan hedeflerin artık, memleket ihtiyaçlarına, sağlam verilere ve çağdaş şehircilik ilkelerine göre gerçekleştirilmesini halk efkârı haklı olarak beklemektedir.

İmar ve İskân Bakanlığının hükümet içinde geniş bir ihtiyacın unsuru olarak daha faal bir duruma gelmesi ve şehir plânlamasına gereken önemin verilmesi, programın başta gelen maddesidir. Henüz çok genç olan Bakanlık; mesken ihtiyacının karşılanması, imar plânlarının hazırlanması, ansalardan faydalanmanın rasyonel esaslara bağlanması, nüfusun yurt sathına dengeli bir dağıtılması gibi, çok ciddi gayretler gerektiren büyük ve çeşitli

görevler karşısındadır. Nüfusun şehirlerde yaşıyan oranının hızla çoğalması, yani hızla şehirleşen bir ülkeye sahip bulunmamız, Bakanlığın görevlerini daha da güçleştirmektedir. Gerçekten, on binden fazla nüfuslu şehirlerimizdeki nüfus oranı, son on yıl içinde % 18.5 tan % 21.1 e yükselmiş bulunuyor. Otuz yıldanberi, İstanbul, İzmir, Adana, Eskişehir ve Ankara gibi şehirlerimizin nüfusları, 2, 3, 4 ve 8 kat yükselmiştir. Sağlam verilere ve bilimsel araştırmalara dayanmayan şehir plânlarımız, bu kadar hızlı nüfus artışı karşısında günün ihtiyacını karşılayamaz hale gelmiş veya gelmektedirler. Plân hazırlamak, plân çizmek, plân uygulamak, başka ülkelerde ayrı bir meslek niteliği kazanmıştır. Şehir plâncısı veya kısaca şehirci adını verdiğimiz bu meslek adamlarının yetiştirilmesi için öncülük etmek de, İmar Bakanlığına düşen görevlerden biridir.

Mesken, memleketin en büyük problemi olmak niteliğini hiç kaybetmiyor. Vatandaş ve toplum yararına bir mesken siyaseti benimsemek elbette zorunludur. Bizim gibi, ilerleme ve kalkınma çabasında olan bir ülkede meskene yatırılacak sermayenin çok sınırlı olduğu bilinen bir gerçektir. Ancak, meskenin istihsale büyük katkılarda bulunan bir toplumsal hizmet olduğu da artık kabul edilmektedir. (1).

Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyük şehirlerimizde mesken kiralari son on yılda birkaç misline çıkmıştır. Kiralar, çağdaş ölçülere göre, kişisel gelirlerin % 20 ilâ % 25 i arasında değişir. Türkiye'de ise 500 lira aylıklı bir memur, aylık gelirinin % 50 sinden az bir parayla mesken ihtiyacını karşılayamaz. Bir mesken siyasetine sahip olmamak başıboş mesken piyasasına, ya çok pahalı lüks meskenleri ya da gecekonduları çıkarmıştır. Vasat gelirli büyük kitleyi temsil eden vatandaşların ihtiyaç duyduğu sosyal meskenler, güdülecek siyasetin ana hedefi olmak gerekir. Kendi evini inşa etmek isteyenlere, ister köylerde, isterse şehirlerde olsun, devletin örnek ve yardımcı olması, Anayasanın teminatı altında olan sosyal devlet ilkesinin gerçekleştirilmesini de kolaylaştırabilir. Takip edilecek mesken siyasetinin başarı ile yürütülmesinde Bakanlık bünyesindeki Emlâk Kredi Bankasının az faiz ve uzun vâdeli kredi yardımlarını yepyeni bir görüşle düzenlemesi, gerçekleştirilmesi gereklidir.

(1) Bu konuda bilgi için bkz.: BAUER, C., «The Case for Regional Planning and Urban Dispersal» *Housing and Economic Development*, B. Kelly (ed.) M.I.T., 1953, s. 40.

Gecekondu probleminin halli, programın şehircilikle ilgili konularından bir diğeridir. Hükûmet, gecekondu çıkmazından kurtulmanın çaresini; mevcut gecekonduların islâhında ve gecekonduyu doğuran ihtiyacın kaynağında, daha başka bir deyimle, köylerden şehirlere doğru olan nüfus akınlarında aramaktadır. Şüphesiz ki, bu, demokratik bir düzende meselenin yegâne ele alınış tarzıdır. Fakat, evvelce inşa edilmiş, gecekondu hakkında sadece islâh teriminin kullanılmış olması, acaba, gecekondu yıkma teşebbüslerine son verileceğine bir işaret mi sayılmalıdır? Islâh, mevcut gecekondu tapu verilmeden, arsa ve mülkiyet anlaşmazlıkları çözülmeyen mi olacaktır? Yıkma ve tapu verme İstanbul ve Ankara'daki 120.000 gecekonduya yaşayan 800.000 vatandaşın sözlüğünde, hayati önemi olan iki terim hâline gelmiştir. Bakanlıkça yapılan açıklamaya göre, bütün yurttaki mevcut gecekondu sayısı 240.000 dir; ve esaslı tedbirler alınmadığı takdirde 1970 de 800.000 olacaktır. Bu meskenlerde yaşayanların hemen hepsi, büyük şehirlerimizin sosyal dengesizliği içinde kendi günlük hayatlarının dengesini kurabilmiş; tek veya toplu, teşkilâtli veya teşkilâtsiz olarak, evlerine ve semtlerine, su, elektrik, otobüs, yol, karakol, cami ve okul getirmeğe çalışmaktadırlar. Ayrıca, on binlerce potansiyel gecekondu sâkini de, köylerinde, şehirlere koşmak için, hükûmetin, bakanlığın, ya da herhangi bir resmî makamın tapu vermekle ilgili parmak işaretini beklemektedir. Kamusal sorumluluk taşıyan kişilerin, gecekondu konusunda, gerçek, belirli ve genel bir politikaya dayanmayan beyanlardan kaçınmaları isabetli olur. Bundan başka, hükûmetin gecekonduyla ilgili belli ve değişmez bir siyaseti olduğunun herkesçe bilinmesinde faydalar vardır.

Hükûmet programında yer alan başlıca konulardan biri de, bölge plânlamasıdır. Hızla büyüyen şehirlerimizi içinde buldukları bölgelerin iktisadî, sosyal ve çevreyle ilgili şartlarından bağımsız olarak mütalâa edemeyiz. İstanbul'un bütün Marmara Bölgesi ile her bakımdan karşılıklı etkiler içinde bulunduğu ortadadır. İşte bölge plânlaması, bir şehir ölçüsünde ele alındığı takdirde çözümü imkânsızlaşan eğitim, sağlık, mesken, yol, sanayiye yer bulma, liman v.s. hizmetlerin, bir bölge içinde dengeli bir şekilde dağıtılması amacını güden plânlama çalışmasıdır. Bölge plânlaması, toprak servetimizin çeşitli hizmet ihtiyaçları arasında en rasyonel şekilde dağılmasını, böylece israfın önlenmesini de sağlar. Büyük şehirlerin dertlerini halletmek, bölge plânlamasının görevlerinden yalnız bir tanesidir. Öte yandan, memleketimizde, Marmara ve

Ege Bölgeleri gibi nisbeten zengin, gelişmiş ve şehirleşmiş bölgeler yanında, iktisadî ve sosyal pek çok hizmet ve tesislerden yoksun Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri de vardır. Nüfus akınlarının daima Batıya yönelmesi bölgeler arası dengesizliği daha fazla büyütülmektedir. Yakın zamanlara kadar, devlet de elindeki vasıtalarından, bölgeler arası bir denge yaratmakta hiç faydalanmamıştır. Nüfus, sınaî ve ticarî tesisler, servet, kamusal yatırımlar daima Batı'da temerküz etmiştir. İşte şimdi, hükûmetin programına kadar yükselen bölge plânlama tekniğinden; nüfusun iktisadî faaliyetlerin ve kalkınma nimeti sayılan hizmet ve tesislerin memleket sathına dengeli bir şekilde dağılması bekleniyor.

Bu yönde, bir süredenberi, İmar ve İskân Bakanlığı başarılı çalışmalar yapmaktadır. Doğu Marmara, Zonguldak - Ereğli ve Antalya Bölge Plânlama etüdleri, bu çalışmalar arasındadır. Bu çabalara, Devlet Plânlama Teşkilâtımızın da emeği geçmekte, yardımını dokunmaktadır. Hükûmet programında zikredilen, Tarım, Bayındırlık, Millî Eğitim, Sağlık, Sanayi ve Çalışma Bakanlıklarıyla, İmar ve İskân Bakanlığının işbirliği sağlanabilirse, dengeli yerleşme ve mesken problemlerimizin çözümü şüphesiz daha çok kolaylaşacaktır.

II — Gecekonduların İslâhı ve Sosyal Meskenler İle İlgili Toplantı :

İmar ve İskân Bakanlığı, 15 Aralık 1961 tarihinde, mesken ve plânlama uzmanlarını, tatbikatçıları ve Bakanlık üst kademe personelini bir araya toplayarak, gecekonduların islâhı, tasfiyesi ve sosyal meskenler konusunda sağlam bir politika tesbiti için tecrübe ve bilgilerinden faydalanmak istemiştir. Yukarıda da işaret edildiği gibi, sayıları 240.000 i geçen gecekonduların teşkil ettiği problemi memleketin mesken politikasından ayrı olarak mütalâa etmeğe imkân yoktur. Bu sebeple adı geçen toplantıdaki tartışmalarda her iki konu birlikte ele alınmıştır.

1960 yılı sonunda birikmiş mesken ihtiyacı rakamları şehirler için, 573.000, köyler için 1.354.000 olarak tahmin edilmiştir. Mesken inşaatındaki gelişmede bir yavaşlama olmadığı takdirde 1961 - 1970 yılları arasında, ortalama yıllık mesken ihtiyacı, şehirlerde 180.000, köylerde ise 236.000 olacaktır. Yıllık mesken açığı ise yine bu devre için, şehirlerde 126.000, köylerde 176.000 olacaktır. Demek oluyor ki, önümüzdeki on yıl içinde Türkiye'nin yıllık mesken ihtiyacı rakamı 400.000 den aşağı olmayacaktır. Bu ihtiyacı

karşılıyacak meskenlerin inşasını sağlayacak mesken programlarının yapılmasında, lüks meskenlerle, gecekondular adı verilen gayri sıhhi barınakların bugüne kadar şahit olunan hâkimiyetinin önlenmesi, ilk hedeflerden biri olmak gerekir. Bu iki kategori arasında yer alan sosyal mesken tipi (ki bununla ucuz ve sıhhi meskenler kastedilmektedir); büyük kitlelerin duyduğu asıl ihtiyacın bir ifadesi olacaktır.

Toplantıda, bir yandan islâha muhtaç mesken topluluklarının islâh ve tasfiye çarelerini araştırmak, öte yandan da evsiz vatandaşları birer mesken sahibi yapacak veya uygun kiralalarla barınmalarını sağlayacak tedbirleri almak, kısacası, bir sosyal mesken politikasına sahip olmak gibi hususlar üzerinde fikir birliğine varılmıştır. Bu maksatla, bakanlık bütçesine 1962 yılı için 5 milyon T.L. konulmuş olduğu belirtilmiştir.

Gecekondularla ilgili olarak, Bakanlığın takibini gerekli gördüğü politikanın esasları iki noktada özetlenebilir: I. Yeniden gecekonduların yapılmasını önleyici tedbirlerin alınması, II. Mevcut gecekonduların islâhı ve tasfiyesi. Bu faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için gerekli malî kaynakları da üçüncü bir şık olarak mütalâa etmek mümkündür.

I. 1953 yılında çıkarılan ve gecekondular yapımını yasaklayan 6188 sayılı kanuna rağmen, gecekondular sayısının devamlı olarak arttığı görülmüştür. Toplantıda, İstanbul Belediyesi sorumluları tarafından verilen bilgiye göre, İstanbul'da mevcut 82.700 gecekondudan 21.300 ü, bu kanun çıktıktan sonra yapılmış bulunmaktadır. (2). Demek ki, hukuk kaideleri koymakla gecekondular yapımını engellemek mümkün olamıyor. O halde ne gibi tedbirler alınmalıdır? Bakanlıkça alınması düşünülen tedbirler iki noktada toplanmaktadır: A) Nüfus akınlarını düzenleyen tedbirler, B) Mesken yapımı. Bilindiği gibi, gecekonduları doğuran bellibaşlı sebeplerden biri, köylerden şehirlere olan nüfus akınlarıdır. O halde, nüfus akınlarına bir yön verilmesi, uzun süreli ve adem-i merkeziyetçi bir şehirleşme siyaseti takip edilmesi, gecekondular inşasını

(2) İstanbul'daki gecekondular sayısı hakkında verilen 82.700 rakamı biraz mütevazı görünmektedir. Zira, aynı belediye tarafından 1950 yılında kurulan bir komisyonun verdiği rapora göre, henüz o tarihte bu rakam 82.238 idi. Ve 1960 yılında zamanın İçişleri ve Devlet Bakanları tarafından verilen bilgilere göre, sadece iki yıl içinde (1958-1960) İstanbul'da 20.000 gecekondular inşa edilmiştir. Bkz. YAVUZ, F., «Gecekondular Konusu», *IV. İskân ve Şehircilik Haftası Konferansları*, 1961, s. 45-46.

önlemenin en akıllıca yolu olarak gözükmektedir. Mesken yapımına gelince, bu bakımdan da, Bakanlıkça takibi gerekli beş hareket tarzı teklif edilmektedir :

1. **Belediyelerce arsa temini :** 6188 sayılı kanun, esasen bu konuda yeterli hükümler ihtiva etmektedir. Bu hususta yapılacak iş; belediye sınırları içinde ve belediyelerin mülkiyetinde bulunan arsaların mevzii imar plânlarını hazırlamak; belediye sınırları dışında ve belediye sınırlarına komşu sahalarda ve Hazinesinin mülkiyetinde olan elverişli toprakların belediye sınırları içine alınması; belediye sınırları içinde bulunan arsaların istimlak edilmesi ve bu faaliyetlerin imar plânına uygun olarak gerçekleştirilmesidir.

2. **Kamusal hizmetlerin sağlanması :** Mesken yapımı maksadıyla parsellenen arsalarda gerekli kamusal tesisleri sağlayarak, çevreyi, inşaata hazır bir durumda bulundurmak, ileri sürülen tekliflerden ikincisidir.

3. **Mevzuatın gereği gibi uygulanması :** Mevcut mevzuatın gecekonduyu yapımını önlemeğe yeteceği, halbuki, gereği gibi uygulanmakta olduğu genel olarak kabul edilmektedir. (3). O halde mevcut hükümlerin de uygulanmasını engelleyen faktörlerin ortadan kaldırılması sağlanmalıdır. Bakanlık, bu maksatla, belediye zabıta teşkilâtının takviye edilmesi gerektiği, çünkü ancak bu suretle gecekonduyu yapanlarla mücadele edilebileceği tezindedir. Ancak bugüne kadar olan tatbikat bunun da yegâne faydalı olamayacağını göstermiş bulunmaktadır.

4. **Arsa tahsislerinde prensip :** Belediyelerce sağlanan arsalarda yapılacak inşaatın şehirlere akını teşvik etmemesi ve uygun görülmüş ve bu sebeple, arsa tahsisi işinin belli prensipleri kabul eden bir yönetmelikle idare edileceği ifade edilmiştir.

5. **Mesken inşaatı :** Arsalar üzerinde yapılacak inşaatın, esas, plân ve projelerinin Bakanlıkça hazırlanması, destekli imce (kendi evini yapana yardım) sisteminden mesken yapımında geniş ölçüde faydalanılması, kamusal makamlar tarafından bu maksatla standart malzeme, teknik bilgi ve kredi sağlanması, gösterilecek faaliyetin esasları arasında yer almaktadır. Ayrıca, Bakanlık ile belediyeler arasında yapılacak müşterek çalışmalarla kiralık veya mülk olarak kullanılmak üzere sosyal meskenler yapılması gereği de benimsenmiş bulunmaktadır.

(3) Bakanlıkça kurulan Gecekonduyu Tâli Komisyonunun, Haziran 1961 tarihli raporu.

II. Mevcut gecekonduların tasfiyesinde prensip, tasfiye amelîyesine bu nevi yerlerde yaşayan insanlara bir mesken sağlandıktan sonra, tevessül etmektir. Bakanlığa göre, tasfiyede güdülecek sıra, önce imar plânında yeşil saha veya kamusal tesis yeri olarak gösterilen alanlardaki gecekonduların yıktırılması, sonra da, iskân sahalarındaki gecekonduların seyrekleştirilmesidir. İslâh deyimi ile, gecekonduların kesif bulunduğu alanların islâhı kastedilmektedir.

III. Finansman, her programlı faaliyette olduğu gibi burada da ana problemlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerek inşa, gerekse islâh programlarının başarı ile yürütebilmek için faydalanılabilecek malî kaynaklar; 6188 sayılı kanuna göre belediyelerce kurulan özel fon, Devletçe yapılacak malî yardımlar, Em-lâk ve Kredi Bankasının kredi imkânları, Vakıflar Bankası'nın ve Emniyet Sandığının ipotekli kredilere ayırabileceği miktarlar, İşçi Sigortaları Kurumunun işçi meskenlerine yapabileceği yatırım, Emekli Sandığı yardımları, Sigorta şirketlerinin yıllık ihtiyatlarından ayırabilecekleri meblâğ ile vatandaş tasarruflarından ibaretir.

Toplantıda, Bakanlıkça esasları belirtilen çalışma programı çeşitli cephelerden tartışılmış ve gecekondular meselesinin halli için girişilecek bütün teşebbüslerin ancak halka indirilmiş değişik, yeni ve sağlam bir zihniyetle başarılı olabileceği ifade edilmiştir. Bu arada takip edilecek her politikanın, resmî makamların karar ve beyanlarındaki istikrar ve vüzuha orantılı olarak fayda sağlayabileceği husuna da temas edilmiştir. Ayrıca, bakanlık içi ve bakanlıklar ve diğer kurumlarla olan koordinasyonun sağlanması da, başarı şansını arttıracak bir faktör olarak ileri sürülmüştür. Neticede, sosyal meskenler inşası için, Bakanlığın Belediyelerle işbirliği yapması üzerinde fikir birliğine varılmıştır.

III. İstanbul Plânlamasında Geçit Devresi Tedbirleri Şûrası:

İstanbul şehri için gerekli seviyede bir plân hazırlanıncaya kadar geçecek olan zaman içinde plânlama ile ilgili olarak alınacak tedbirleri ve takip edilecek prensipleri tartışmak üzere, İstanbul Belediyesi tarafından 22 - 24 Aralık 1961 tarihleri arasında bir «Geçit Devresi Tedbirleri Şûrası» toplanmıştır. Şûrada görüşülen başlıca konu, tanınmış şehirci Piccinato tarafından iki yıl önce hazırlanmış olduğu belirtilen ve ufak bazı değişikliklerle geçit devresi plânı hâline getirilen plân olmuştur. Bu plânla, tatmin edici bir nâzım plân yapılıncaya kadar, İstanbul'un daha vahim şe-

hircilik problemleriyle karşılaşmaması sağlanmaya çalışılacaktır. 1926 yılındanberi resmî ve özel kişiler tarafından yapılan ve sayıları 300 ü geçen şehir plânları, İstanbul plânlamasında, içinden çıkılması çok güç bir durum yaratmıştır. Araştırma, tahlil ve plânlama, şehircilik çalışmalarında takip edilmesi gereken normal sıra olduğu halde, İstanbul'da daima plân yaptırma kaygusu hâkim olmuştur. Ayrıca, belediye sınırları içindeki alanın 26 bin hektar olmasına karşılık, nâzım plânların ancak 6 bin hektarlık bir alanı kapsamakta olması, belediye sınırları içindeki büyük bir alanın plân dışı bırakıldığını göstermektedir.

Geçit devresi plânı ile güdülen amacın ışığı altında, şehre bölge açısından bakmak gereği benimsenmekte, iş ve sanayiın Anadolu'ya akmaya teşviki ile, İstanbul'un bir ticaret şehri olarak kalması istenmektedir. Gerçekten, İstanbul'a olan nüfus akınlarının önlenmesi, Piccinato plânının hedeflerinden biridir. Verilen rakamlara göre, yeni gelen her vatandaş şehre 1000 T.L. a malolmaktadır. O halde daha fazla nüfus çekmemek için ana yatırımların şehir dışında yapılması gerekir. Tamir, montaj, gıda maddeleri sanayii ve havagazı tesislerinin şehirde kalması, diğerlerinin mutlaka şehirden oldukça uzak mesafelere götürülmesi istenmektedir.

Kısacası, plân, adem-i merkeziyet esasına dayanmaktadır. Bu sebeple İzmit, Gemlik ve Adapazarı'nı içine alan bölge, ekonomik faaliyetlerin müstakbel temerküz alanı olarak mütalâa edilmektedir. Ayrıca, İstanbul'un liman fonksiyonlarını 6 noktadan görmesi; Haydarpaşa, İzmit, Gemlik, Bandırma, Tekirdağ ve Kazlıçeşme'nin bu maksada tahsisi geçit plânıyla teklif edilmektedir.

İdarî bir problem: Adem-i merkeziyetin başarıyla uygulanabilmesini engelleyen bir mesele önem taşımaktadır. Kartal, Pendik ve Tuzla gibi, belediyelerin sınırları içinde cereyan eden imar ve plânlama faaliyetleri, İstanbul'un iktisadî, sosyal ve fizikî gelişmesinin yakın etkisi altında bulunmakla beraber, İstanbul plânlama makamlarının kontrolü dışında kalmaktadır. Belediye sınırları dışında olup, müstakil bir belediyesi bulunmayan köylerdeki sınaî ve ticarî faaliyetler ise, her nevi kontrolün, büsbütün dışındadır. Nitekim, Alibeyköyü ve Kâğıthane gibi bölgelerde köy ihtiyar heyeti kararları ile, önemli sanayi ve iskân tesisleri hiçbir plânlamaya konu yapılmadan teessüs etmiş bulunmakta ve etmektedir.

Geçit devresi plânının ana vasfı korumadır. Bugünkü durumun daha karışık ve içinden çıkılmaz hadde ulaşmaması için, bir imar durumu (basitleştirilmiş ve zoning) plânı teklif edilmektedir. Mevcut plân anarşisi, yukarıda bahis konusu edildiği üzere,

birçok sahaların plân dışı kalması sonucunu doğurduğu gibi, iskân sınırının çizilmesini dahi güçleştirmiştir.

Stratejik mülâhazalar: Plân üzerindeki tartışmalarda, stratejik faktörlere özellikle yer verilmiştir. Bu arada, sanayiın, modern silâhların ve tahrip vasıtalarının etki alanı dışına yerleştirilmesi istenmiştir. Sivil savunma şartları bakımından elverişli görünen ve etüd edilmesi gereken bölgeler, Boğaz'ın batısında Çatalca, Silivri, Çekmece olup yakın sanayi bölgesi olmaya çok elverişlidirler. Doğu'da ise, sanayiın İzmit ile Bursa güneyine kayacak şekilde dağıtılması gerekmektedir. Haliç'te bulunan büyük sanayi tesislerinin seyrekleştirilmesi, stratejik yönden bir zaruret hâlini almıştır.

Kamusal tesisler: Toplantıda, İstanbul'un, kamusal tesisler bakımından da bir çekim merkezi olduğu; binaenaleyh şehrin daha fazla büyümesi istenmiyorsa, bu tesislerin de daha başka yerlerde kurulması gerektiğine işaret edilmiştir. Meselâ, İşçi Sigortaları Kurumu tarafından yapılmasına teşebbüs edilen hastahane, verilen rakamlara göre, şehre en az 18.000 nüfus çekecektir. Kurumun, bu hastahane ile ilgili olarak, doktorların İstanbuldan başka yere gitmemek arzusunda olduklarını kuruluş sebebi olarak göstermesi dikkati çekmektedir.

Sanayiın kuruluş yeri meselesi: İstanbul'un sanayii hususunda Şûrada iki ayrı tez çarpışmıştır. Bunlardan birincisi, geçit plânında savunulan, koruma ve dondurma temel fikri ve bunun sonucu olarak, ileride hazırlanacak nâzım plânda, sanayiın şehirden uzak bölgelerde yerleştirimessi tezidir. İkinci tez ise, İstanbul'da bugünkü tıkanıklığı, çirkin manzarayı ve gecekonduları yaratan âminin sanayi olmadığını savunmaktadır. Bu tez taraftarlarının verdikleri bilgiye göre, İstanbul'un faal nüfusu 850.000 kişidir. Bunun, 210.000 ilâ 225.000 i imalât sanayiinde çalışmaktadır. Ancak, bu miktarın, onların ifadesi ile gerçek sanayie isabet eden kısmı (İşçi Sigortaları Mevzuatına tâbi olanları) 90.000 i geçmez iken, helvacı, lâhmacuncu v.s. gibi esnaf kategorisine sokulanların sayısı (4) 130.000 i geçmektedir. Gerçek sanayi, faal nüfusun % 10 una tekabül eden 80.000 kişiyi içine almaktadır. Ve bu sektördeki gelişme, esnaf kategorisindeki gelişmeye kıyasla çok yavaş olmaktadır. Şöyle ki, gerçek sanayide, 1950 - 1955 yılları arasında

(4) İlgililerce yapılan açıklamalarda, gerçek sanayi dışında sayılan esnaf gurubu, çoğunlukla çeşitli hizmetlerde çalışan ve dolayısıyla hizmet sektörü olarak vasıflandırılması gereken faal nüfusu ifade etmektedir.

% 10 oranında bir işgücü artışı olmasına karşılık bu oran aynı devrede esnaf için %3 - % 40 dır. Bu ikinci gurup sanayie, daha doğru bir deyimle hizmetlere, İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası temsilcileri, tarafsız olmıyan bir vasıflandırma ile «küçük sanayi», «enflasyon sanayi», «taklit sanayi» adını vermekte ve büyük sanayiinin varlık sebeplerini, statükoyu muhafaza gayretlerini savunmaktadır. Buna göre Sanayi Odasına kayıtlı 2469 işyerinde, 107.000 işçi çalışmakta ve sanayiinin değeri milyarları bulmaktadır. Sanayi temsilcilerine göre, «bunlar, yerlerinden oynatılamıyacak kadar büyük rakamlardır. Sinaî tesisleri kaldırmak, nakletmek kolay bir iş değildir; ve Haliç'teki, değeri yüz milyonları bulan fabrikalara kimsenin el sürmeye hakkı yoktur. Zira bu fabrikalar, Patrona Halil hamamından daha az değerli tesisler değildirler».

Bu tezi savunanlar, daha da ileri giderek, gecekonduları İstanbul'a sanayiinin değil, politikanın getirmiş olduğunu gecekondulardaki işçi sayısının 15.000 i geçmediğini ileri sürmektedirler. İstanbul sanayiinin büyük kısmının, şehrin ihtiyacını karşılamakta olduğu, istihsalin % 60 ının şehirde istihlâk edildiği ve bölgeye hizmet etmediği, binaenaleyh kendine ayrılacak belli bir bölgede gelişmesine imkân verilmesi gerektiği bu tez taraftarlarınca ısrarla belirtilmiştir. Piccinato plânı, mıntıkaları dondurmuş olması ve ilâve tesisler yapılmasına imkân vermemesi bakımlarından tenkid konusu yapılmıştır. Kaldı ki, plân, meselâ İzmir'de olduğu gibi şehrin esaslı ve teferruatlı bir etüdüne de dayanmamaktadır.

Bu tenkidler, Geçit Devresi Plânı'nın bir koruma amacı gütmekte olduğunun belirtilmesi ile cevaplandırılmıştır. Doğu Marmara Bölge Plânlama çalışmaları, İstanbul şehri nâzım plânına da büyük ölçüde ışık tutacağı cihetle, bu çalışmaların sonucunu bekleyenlerin faydalı ve zarurî olduğuna işaret edilmiştir. Ayrıca, sanayiinin kuruluş yerini kontrol işinin, ne şehir, ne de bölge işi değil, fakat merkezî seviyede cereyan edecek bir plânlama faaliyeti konusu olduğu, Devlet Plânlama Teşkilâtının bölgesel envanter ve yatırım çalışmalarının da, daha isabetli adımlar atılmasını sağlayabileceği belirtilmiştir. İstanbul'un biraç milyonluk şehir hâline gelmesinin iktisadî, sosyal ve strætjik tehlikelerine de sık sık temas edilmiştir.

Neticede, mevcut plânların tasfiyesi konusunda bir karara varılamamış, fakat, Şûranın zaman zaman toplanarak plönlama çalışmalarına yardımcı olması teklifi kabul edilmiştir.